

התוכן	קשר מס' 52, חורף 2019	
3	מה בקשר 52: הציורים והמלחמה	עורך פרופ' גדעון קוז
4	חדשות כוזב בראשיתה של העיתונות העברית: דוגמאות נבחרות – גדעון קוז	מערכת פרופ' מאיר חזן, פרופ' יעקב שביט, פרופ' יוסף גורני, ד"ר מרדכי נאור, ד"ר אורלי צרפתי, ד"ר ברוך לשם, פרופ' עוזי אלידע
15	"דבר אל סופרינו": בעיית חדשות הכוזב בדיווחיהם של כתבי העיתון הצפידה, 1874 – זף סגל	רכות המערכת דפנה ברקת ונורית קרשון
21	חג החנוכה, גיבוריו וחגיגותיו בעיתוני אליעזר בן-יהודה – דוד לביא	עריכה לשונית הרצליה אפרתי
34	משכיל בלתי ידוע מחבר כתב עת בכתב יד כחיקוי להמאסף [כתב יד של מאסף שבא בעקבות המאסף] – משה פלאי	תרגום לאנגלית נפתלי גרינווד
39	אביגדור המאירי ועיצוב התקשורת העממית הארץ-ישראלית בשנות העשרים – עוזי אלידע	עריכת האנגלית בריל בלסקי
49	"השדכן המודרני": מהפכת השדכנות העברית של יוסף ליבר – אורית יעל	עריכה גרפית מיכל סמו־קובץ ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי
63	המשקיף: לתולדותיו של עיתון רוויזיוניסטי – אופירה גראוויס־קובלסקי	עיצוב העטיפה מיכל סמו־קובץ, המשרד לעיצוב גרפי
74	החרדים ומדינת ישראל בעשור הראשון לקיומה בראי העיתונות החרדית – מנחם קרן־קרץ	איור העטיפה יהודית אייל
92	"מי יחקור את המחדל ששמו רבינוביץ?": תעמולה ומסרים בבחירות המהפך המוניציפלי בעיריית תל-אביב, 1974 – ערן אלדר	דפוס: דפוס אליניר
102	האם הציבור בישראל רוצה לדעת באמת מהו מצבם הבריאותי של מנהיגיו? – דנה רביב ויחיאל לימור	
111	דיווח על פשיעה בעיתונות היומית בישראל – אלינה קורן	
124	עושים היסטוריה: דפוס הציור של פודקסטים בישראל – טל לאור	
135	קשר למחקר	
142	קשר לספרים	מנוי שנתי:
152	המחברים	קשר רואה אור פעמיים בשנה מחיר מנוי שנתי: 100 ₪ מחיר גיליון בודד: 60 ₪
2e	תמציות באנגלית	

קשר – כתב עת לחקר תולדות העיתונות והתקשורת בעולם היהודי ובישראל יוצא לאור פעמיים בשנה ע"י המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד באוניברסיטת תל אביב. **קשר** מעוניין לפרסם מאמרי מחקר מקוריים וסקירות מדעיות בכל הנושאים הנוגעים לתולדות אמצעי התקשורת ואנשי התקשורת היהודים, לפעולתם ולהשפעתם, במבט רב תחומי. כל המאמרים יועברו לשיפוט "עיוור" לקוראים מתוך המועצה המדעית ואם יש צורך בכך, גם מחוצה לה. המציעים מתבקשים להגיש את המאמר בתכנת Word לכתובת המערכת: presstau@tauex.tau.ac.il ויקבלו תשובה תוך שלושה חודשים. האורך הממוצע של המאמר לא יעלה על 8,000 מילים. ההערות והביבליוגרפיה יבואו בסוף המאמר. שיטת הציטוט בהתאם לדיסציפלינה.

המערכת מזמינה סקירות וביקורות על ספרים חדשים בתחום עיסוקו של כתב העת ותציע ביקורות כאלה גם בעצמה. **קשר** מפרסם גם רשימה של עבודות דוקטור ותזות לתואר שני שאושרו לאחרונה בצירוף תמצית של 250 מילים לכל היותר לתיזה ו-500 לדוקטורט.

מה בקבר 52

הציורים והמלחמה

המקורי של ממשיכי משה מנדלסון. דוד לכיא מנתח את השימוש שעשו עיתוניו של אליעזר בן-יהודה באירועי חג החנוכה וגיבוריו. עוזי אלידע מציג את תפקידו של הסופר והעיתונאי אביגדור המאירי בעיצוב התקשורת הפופולרית ביישוב הארץ-ישראלי בשנות העשרים של המאה העשרים ובקשרים שבין העיתונות למדיום הקברט הסאטירי. אורית יעל כותבת על פינות השידוכים בעיתונות הארץ-ישראלית בשנות השלושים. אופירה גראוויס-קובלסקי כותבת על תולדותיו של הביטאון הרוויזיוניסטי המשקיף. מנחם קרן-קרץ מספר כיצד נראתה מדינת ישראל בעשור הראשון לקיומה בראי העיתונות החרדית. ערן אלדר עוסק בתעמולה במערכת הבחירות לעיריית תל-אביב בשנת 1973. דנה רביב ויחיאל לימור חקרו אם ומה רוצה הציבור הישראלי לדעת על בריאותם של מנהיגיו. אלינה קורן בדקה את הדיווחים על הפשיעה בישראל בעיתונות ה"איכות" וה"עממית". טל לאור כותב על דפוסי הצריכה של פודקסטים בישראל, באמצעות "עושים היסטוריה", שהוא בעל מספר ההאזנות הגבוה ביותר. המדורים הקבועים באים, כרגיל, בהמשך.

בעקבות שינויים מבניים באוניברסיטת תל אביב צורף המכון לחקר העיתונות והתקשורת היהודית ע"ש שלום רוזנפלד, המוציא לאור את קשר, למרכז ללימודים בין-לאומיים ואזוריים ע"ש ס' דניאל אברהם. ראש המרכז, פרופ' רענן ריין, ישמש גם כראש המכון לחקר העיתונות. אנחנו מקדמים אותו בברכה חמה. בתפקידו כסגן נשיא האוניברסיטה, וגם כחבר המועצה המדעית של קשר וכאיש תקשורת בכיר בעברו, הוא ידע להעניק למכון ולכתב העת את התמיכה הנדרשת וגם ייעוץ מועיל שאותו יוכל ליישם עכשיו לטובת המשכו וחיזוקו של המפעל הייחודי הזה בעולם האקדמי. תודה חמה לפרופ' מאיר חזן, שסיים את הקדנציה שלו בראשות המכון ושדאג בשנות כהונתו לתפקודו היציב והפורח, הבטיח את הופעתו הסדירה של כתב העת ויזם את הכנסים וימי העיון שערכנו. כמו קודמיו הוא אינו עוזב, כמוכן, את קשר, ואנו מצפים להמשיך וליהנות מתרומתו.

נשמח להתראות עם קוראינו היקרים בגיליון הקיץ.

קריאה נעימה ומועילה,

המערכת

"הברווז העיתונאי" הבא בימים זוכה בעת האחרונה לעדנה ולתחייה בדמות המונח האופנתי "פייק ניוז", חדשות כזב, בעזרתם האדיבה של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ ועוזריו ושל מנהיגים וגורמים פוליטיים בעיקר ברחבי העולם. רבים וטובים, וגם טובים פחות, יושבים על המדוכה ומכבירים עצות איך להתגבר על התופעה הרת הסכנות. האצבע המאשימה מופנית, כרגיל, אל אמצעי התקשורת, בשעה שמכל מבט היסטורי עולה אחריותם המרכזית של הגורמים הפוליטיים עצמם כמפיצים העיקריים של חדשות הכזב. אין ספק שאמצעי תקשורת חזקים ניהלו פוליטיקה משל עצמם, כמו בסיפור הידוע על המו"ל רב העצמה של הניו יורק ג'ורנל, ויליאם רנדולף הרסט, שב-1897 כתב, לפי המסופר, למאייר שלו, פרדריק רמינגטון, שנשלח לקובה כדי לספר על המרד וההכנות למלחמה מצד הספרדים, והתלונן שהכול שקט ולא מצא שם הכנות כאלה: "אתה תספק את הציורים ואני אספק את המלחמה". בכך חיזק את המיתוס של איל עיתונות ההמון שמפיץ שקרים וחורש מזימות חובקות עולם בשם התפוצה המקודשת. היום, עם פריחתן של טכנולוגיות התקשורת החדשות והרשתות החברתיות, האחריות למזימות הופקעה, לכאורה, מידיהם של בעלי השליטה במדיה והועברה לרשות הפרט הכוודר ו"חבריו". מנגד מודגשת אחריותם של ה"ענקים" השולטים ברשת. יש הטוענים, במידה מסוימת של צדק, כי שמועות, תאוריות קונספירציה וחדשות כזב נוצרו בשל חוסר מידע של הציבור. יש אומרים, גם הם במידה מסוימת של צדק, שהיום הן נוצרות דווקא במצב של עודף מידע. כמוכן, הגדרת "שקר" בתקשורת קשה בדיוק כמו הגדרת "אמת". אופנת הרלטיביזם וה"פוסט-אמת", העמדתו הבלעדית של ה"סיפור" במרכז העשייה והתקבלותו התקשורתית על חשבון ה"עובדות", מקשה על התמודדות עם התופעה החדשה-ישנה. בחלק מן המאמרים בגיליון זה של קשר אנחנו פותחים בדיון היסטורי בשאלה זו, שיימשך בגיליונות הבאים, הפעם באמצעות דוגמאות להתמודדותם של אבות העיתונות העברית עם המכלול הרחב של חדשות הכזב.

גדעון קוץ מציג בהקשר זה דוגמאות מימי המגיד, הלבנון והמליץ כמחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, ומסיים בגישתו של העיתונאי ואיש ההסברה נחום סוקולוב, במחצית הראשונה של המאה העשרים. זף סגל עוסק בהתמודדות העיתון הצפירה עם בעיית האמינות של סופריו במקומות מרוחקים. משה פלאי עוסק במאסף לא ידוע עד כה מן העשור השני של המאה התשע-עשרה, שמחקה את המאסף